

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΑΡΑΓΕΩΡΓΗΣ

Τις τελευταίες ημέρες είδε το φως της δημοσιότητας η Έκθεση της Διεθνούς Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα (στο εξής Έκθεση, για συντομία). Κατά το Προοίμιο της, η Έκθεση συντάχθηκε από πέντε μέλη μιας εννεαμελούς Επιτροπής διεθνώς διακεκριμένων επιστημόνων με εκτεταμένη εμπειρία στη διοίκηση μεγάλων πανεπιστημίων στην ΕΕ, τις ΗΠΑ, την Αυστραλία και την Ασία. Τα υπόλοιπα τέσσερα μέλη της Επιτροπής είχαν την ευκαιρία να δουν το κείμενο των πέντε και να προσθέσουν γραπτώς τα δικά τους σχόλια. Για την ιστορία, ας σημειωθεί ότι η Επιτροπή συγκροτήθηκε με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τον Σεπτέμβριο του 2010. Τα πέντε μέλη που συνέγραψαν το αρχικό κείμενο συναντήθηκαν στην Ελλάδα μάλλον στις 17/12/2010. (Εδώ υπάρχει μια αβεβαιότητα αφού το αγγλικό κείμενο της Έκθεσης αναφέρει και στις 16/12/2010.) Η συνάντηση περιελάμβανε συζητήσεις με την ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων (ΥΠΔΒΜΘ), Πρυτάνεις και Αντιπρυτάνεις Ελληνικών Πανεπιστημίων και εκπροσώπους («αντιπροσώπους» κατά την Έκθεση) πολιτικών κομμάτων. Τέλος, η Έκθεση φέρεται να συντάχθηκε τον Φεβρουάριο 2011 –επομένως, καθυστέρησε περί τον ένα μήνα να δημοσιευθεί.

Είναι απολύτως εύλογο να αναμένει κανείς ότι μια τέτοια έκθεση θα συγκεντρώσει την προσοχή όλων όσοι ενδιαφέρονται για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Το παρόν κείμενο φιλοδοξεί να συμβάλει σε μια πρώτη αποτίμηση. Η αποτίμηση βασίζεται αποκλειστικά στην ελληνική απόδοση και το αγγλικό πρωτότυπο (*The Report if [sic] the International Advisory Committee on Greek Higher Education* – στο εξής *Report*, για συντομία), όπως αυτά είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο, και κατά τούτο ενδέχεται να αδικεί το εγχείρημα. Επιπλέον, οι παρατηρήσεις είναι μάλλον μεθοδολογικής, μορφολογικής και υφολογικής φύσης παρά «επί της ουσίας». Και αυτό

διότι μια «επί της ουσίας» συζήτηση των ζητημάτων που πραγματεύεται η Έκθεση θα απαιτούσε ένα εκτενέστατο κείμενο. Οι αναφορές στο ελληνικό κείμενο σημειώνονται με «Έκθεση, σ. [αριθμός σελίδας]» ενώ εκείνες στο αγγλικό πρωτότυπο με «*Report*, p. [page number]».

Ένα πράγμα εντυπωσιάζει με την πρώτη ματιά. Η Έκθεση είναι ένα εξόχως συνοπτικό κείμενο: δεκατρείς (13) σελίδες, συμπεριλαμβανομένων του εξωφύλλου και του πίνακα περιεχομένων, στις οποίες επισυνάπτεται ένα «Παράρτημα Α», έξι (6) επιπλέον σελίδων, με σύντομα βιογραφικά σημειώματα των μελών της Διεθνούς Συμβουλευτικής Επιτροπής. (Το Παράρτημα Β, το οποίο, σύμφωνα με τον πίνακα περιεχομένων του αγγλικού κειμένου, περιέχει την «ατζέντα» της συνάντησης στις 16/12/2010 –ή στις 17/12/2010, δεν συμπεριλαμβάνεται στην Έκθεση.) Αυτή η εξαιρετική «λακωνικότητα» εντυπωσιάζει, όχι μόνο γιατί η Έκθεση στοχεύει να δώσει τις κατευθυντήριες γραμμές για μια ριζική αναμόρφωση των ελληνικών ΑΕΙ, ζήτημα που κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό για το μέλλον της ελληνικής κοινωνίας, αλλά και γιατί στην Εισαγωγή η ίδια η Επιτροπή εκφράζει «το θαυμασμό της για τη βούληση της ελληνικής κυβέρνησης να αναλάβει μια ενδελεχή μελέτη της κατάστασης του πανεπιστημιακού συστήματος της χώρας» (Έκθεση, σ. 4). Ο αναγνώστης υποθέτει ευλόγως ότι η ενδελεχής μελέτη έγινε από κάποιο άλλο σώμα και η Επιτροπή συνέταξε αυτό που σε άλλες πρακτικές ονομάζεται «executive summary».

Δυστυχώς, όμως, δεν υπάρχει αναφορά σε κάποια ενδελεχή μελέτη. Και αυτό αποτελεί ένα άλλο χαρακτηριστικό με το οποίο εντυπωσιάζει η Έκθεση. Έχει συνολικά έξι (6) αναφορές από τις οποίες: μία είναι στην Ανακοίνωση της Συγκρότησης της Διεθνούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, μία είναι στον διαδικτυακό τόπο του Συστήματος Πανεπιστημίων της Πολιτείας της California, μία είναι σε μια διάλεξη του Joseph Schumpeter για αναπτυξιακή πολιτική (δημοσιευμένη στο *Journal of the European Economic Association*), μία σε άρθρο του E. P. Lazar για την επιχειρηματικότητα (δη-

μοσιευμένο στο *Journal of Labor Economics*) και δυο στο βιβλίο *A Chance for European Universities* του Dr. J. Ritzen, μέλους της Επιτροπής, νυν καθηγητή Οικονομικών και Προέδρου του Πανεπιστημίου του Maastricht που είχε διατελέσει για πολλά έτη Υπουργός Παιδείας, Πολιτισμού και Επιστημών της Ολλανδίας προτού αναλάβει θέση Αντιπροέδρου της Παγκόσμιας Τράπεζας (με αντικείμενο την οικονομική ανάπτυξη και τη διαχείριση ανθρώπινων πόρων). Απουσιάζουν, λοιπόν, παντελώς αναφορές σε ειδικά επιστημονικά περιοδικά για την (ανώτατη) εκπαίδευση. Επιπλέον, η επιλογή των αναφορών, θα μπορούσε να πει κανείς, προδίδει μια μονοδιάστατη αντίληψη που εκλαμβάνει την τριτοβάθμια εκπαίδευση αποκλειστικά ως όχημα οικονομικής ανάπτυξης συγκεκριμένου τύπου (παρά μερικές περί του αντιθέτου δηλώσεις στο κυρίως κείμενο).¹ Ας σημειωθεί, τέλος, ότι το αγγλικό κείμενο (*Report*, p. 6) περιέχει μια επιπλέον αναφορά (που «χάθηκε στη μετάφραση») στο κείμενο του ΟΟΣΑ *Education at a Glance: OECD Indicators* (Paris: OECD Publishing 2008). Υποθέτει κανείς ότι οι συντάκτες δεν θεώρησαν σκόπιμο να συμβουλευθούν την πιο πρόσφατη έκδοση του 2010 (διαθέσιμη στο <http://www.oecd.org/publishing>).

Η γενική έλλειψη βιβλιογραφικών αναφορών αποστερεί ένα πλήθος ισχυρισμών από επαρκή δικαιολόγηση: ότι τα ελληνικά πανεπιστήμια δηλώνουν το χαμηλότερο ποσοστό αποφοίτησης σε όλη την ΕΕ (Έκθεση, σ. 8), ότι η υψηλή ανεργία των πτυχιούχων ελληνικών πανεπιστημίων οφείλεται (εκτός από την οικονομική κατάσταση της χώρας) στη μειωμένη ικανότητα τους να ανταγωνιστούν πτυχιούχους άλλων ευρωπαϊκών πανεπιστημίων (Έκθεση, σ. 8), κ.ά. Βέβαια, τα επιστημονικά (σε αντίθεση με τα πολιτικά) κείμενα συνήθως αναφέρουν τις πηγές τους.

Αλλά ας περάσουμε στο περιεχόμενο. Μια πρόχειρη ανάγνωση αναδεικνύει ζεύγη αντιφατικών ισχυρισμών – έστω, ισχυρισμών που φαίνονται αντιφατικοί, διότι κείμενα που θίγουν σε βάθος τέτοια ζητήματα υπόκεινται στην ερμη-

Ο Αριστείδης Αραγεώργης διδάσκει φιλοσοφία στο ΕΜΠ.

νευτική αρχή της επιείκειας. Παραδείγματος χάριν, διαβάζουμε:

[1] «...η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα απαιτεί την υιοθέτηση ενός νέου μοντέλου βασισμένου στις κοινωνικές αξίες και τις αρχές που χαρακτηρίζουν την κουλτούρα της χώρας...» (Έκθεση, σ. 3) αλλά και «Το μέγεθος της πρόκλησης και το επείγον της αναγκαιότητας να αντιμετωπισθεί, απαιτεί όχι μόνο μεταρρύθμιση, αλλά και μια αλλαγή στην κοινωνικο-πολιτική κουλτούρα» (Έκθεση, σ. 7).

[2] «Το ελληνικό σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι αγκυλωμένο στο παρελθόν...» (Έκθεση, σ. 6) αλλά και «Καμία χώρα του δυτικού κόσμου δεν έχει τόσο λαμπρό ακαδημαϊκό παρελθόν όπως η Ελλάδα – μάλιστα ιδιαίτερα η κληρονομιά της αρχαίας Ελλάδας έχει αποτελέσει το θεμέλιο για την ανώτατη εκπαίδευση και την έρευνα σε όλο τον κόσμο. Η Ελλάδα χρειάζεται να κλείσει την απόσταση από το παρελθόν της, επειγόντως και αποφασιστικά» (Έκθεση, σ. 7).

[3] «Υπάρχει μια γενική αίσθηση στην Ελλάδα για το τι πρέπει να γίνει» (Έκθεση, σ. 6) αλλά και «Το ελληνικό σύστημα τριτοβάθμιας υποφέρει από κρίση αξιών.... Το τραγικό είναι ότι οι ηγέτες, οι επιστήμονες, οι φοιτητές και τα πολιτικά κόμματα που στοχεύουν στην προώθηση του κοινού καλού έχουν παγιδευθεί σε ένα σύστημα που υπονομεύει τους στόχους που επιδιώκουν, διαφθείρει τα ιδανικά που αναζητούν και εγκαταλείπει τους πολίτες που υπηρετούν» (Έκθεση, σ. 7).

[4] «Τα πανεπιστήμια πρέπει να είναι αυτόνομα όσον αφορά τη διαχείριση των πόρων τους, την ευχέρεια επιλογής της ηγεσίας και της διοίκησης τους και την λήψη ακαδημαϊκών αποφάσεων που προωθούν τους στρατηγικούς τους στόχους» (Έκθεση, σ. 10) αλλά και «Τα πανεπιστήμια πρέπει να διοικούνται και να ελέγχονται από ένα διορισμένο και ανεξάρτητο σώμα το οποίο θα είναι υπεύθυνο για την ευημερία του πανεπιστημίου (ή των πανεπιστημίων) που εποπτεύουν» (Έκθεση, σ. 10). Ασφαλώς, ένας ειδικός της λογικής μπορεί εδώ να επισημάνει ότι τόσο η απομόνωση εκφράσεων από το πλαίσιο συμφραζομένων, όσο και φαινόμενα της φυσικής γλώσσας όπως η ασάφεια και η αμφισημία, μπορούν να οδηγήσουν σε ψευδείς πεποιθήσεις όσον αφορά το ενδεχόμενο ύπαρξης αντιφάσεων. Το ση-

μείο [2], για παράδειγμα, καλεί για μια διασάφηση του όρου «παρελθόν» ενώ το σημείο [4] για μια αποσαφήνιση όσον αφορά τα υποκείμενα της αυτονομίας, της διοίκησης, της ανεξαρτησίας, κ.ο.κ. Και, βεβαίως (πρβλ. σημείο [3]), είναι δυνατόν να είμαι παγιδευμένος σε ένα σύστημα διαφθοράς και μολαταύτα να έχω μια «γενική» αίσθηση για το τι πρέπει να γίνει» (και να μην το παραδέχομαι)!

Ο ίδιος ειδικός της λογικής (αλλά και κάθε δόκιμος χρήστης της καθημερινής γλώσσας) θα επισημάνει το σημαντικό ρόλο που μπορεί να παίξει η εισαγωγή οριστικού άρθρου εκεί όπου δεν υπήρχε. Στο αγγλικό κείμενο διαβάζουμε: «The committee's discussions indicated that there is a clear majority among stakeholders in favor of reforming higher education...» (Report, p. 5). Η ελληνική απόδοση γράφει: «Οι συζητήσεις της επιτροπής έδειξαν ότι υπάρχει μια σαφής πλειοψηφία υπέρ της αναμόρφωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης...» (Έκθεση, σ. 7). Η απόδοση είναι ατυχής δεδομένου ότι η αμέσως επόμενη πρόταση δηλώνει ότι δεν υπάρχει συμφωνία ούτε για το ποια πρέπει να είναι η εν λόγω μεταρρύθμιση ούτε για το ποιος και πώς πρέπει να την ξεκινήσει.

Όλα τα παραπάνω μειώνουν την πειθώ του κειμένου. Ένας καχύποπτος αναγνώστης θα μπορούσε να φανταστεί ότι το κείμενο γράφτηκε σε ένα απόγευμα από κάποιον² που ήθελε να προτείνει μια εκδοχή του αγγλο-σαξονικού προτύπου οργάνωσης των πανεπιστημίων διανθισμένη με ιδεολογήματα και αοριστίες περί πρόσβασης στην αριστεία (Έκθεση, σ. 5), κοινωνίας της γνώσης (Έκθεση, σ. 6), διαφάνειας (Έκθεση, σ. 13) και συμπεριφοράς που πρέπει να διέπεται από κάποιο «ευρύ σύνολο ηθικών αρχών» (Έκθεση, σ. 13). Ο ίδιος καχύποπτος αναγνώστης θα υποπτευόταν ότι ο συντάκτης της έκθεσης στοχοποιεί το πανεπιστημιακό άσυλο –χρεώνοντας στις Πρυτανικές Αρχές απροθυμία να προστατεύσουν την ασφάλεια μελών ΔΕΠ, προσωπικού και σπουδαστών– καθώς και την πολιτικοποίηση των φοιτητών (Έκθεση, σ. 9).

Αυτή όμως είναι η στάση του καχύποπτου αναγνώστη. Ένας εύπιστος αναγνώστης θα επικαλεστεί την αυθεντία των μελών της Διεθνούς Συμβουλευτικής Επιτροπής: δεν είναι δυνατόν να σφάλουν εννέα επιστήμονες με διεθνή καταξίωση

στα γνωστικά τους αντικείμενα και δόκιμη θητεία σε διοικητικές θέσεις πανεπιστημίων (και άλλων οργανισμών). Σε αυτόν τον αναγνώστη πρέπει κάποιος να υπενθυμίσει ότι ένα επιχείρημα με επίκληση αυθεντίας διεκδικεί εγκυρότητα μόνο αν υπάρχει συμφωνία μεταξύ των ειδικών. Και ίσως να του προσκομίσει μια επιστολή που δημοσιεύτηκε στη βρετανική εφημερίδα *The Telegraph* στις 29/11/2010 με τίτλο «Deep unease in universities at dangerous haste of 'supply and demand' reforms» (διαθέσιμη στο <http://www.telegraph.co.uk/comment/letters>). Σε αυτή την επιστολή είκοσι καθηγητές σε πανεπιστήμια όπως University of Oxford, University of Cambridge, University College London κ.ά., με επικεφαλής τον νομπελίστα χημείας 1996 Sir Harold Kroto, εκφράζουν τη βαθιά τους ανησυχία για το πού έχουν οδηγήσει τα βρετανικά πανεπιστήμια μεταρρυθμίσεις του είδους που ευαγγελίζεται για την Ελλάδα η Έκθεση. Φυσικά, θα μπορούσε κανείς, επίσης, να υπενθυμίσει τις ογκώδεις φοιτητικές διαδηλώσεις και καταλήψεις πανεπιστημίων που λαμβάνουν χώρα τα τελευταία χρόνια σε πολλές χώρες της ΕΕ αλλά και στις ΗΠΑ. Όμως αυτό θα ήταν χυδαίος λαϊκισμός, αν όχι απόπειρα κάποιου που επιδιώκει την πολιτική αστάθεια (πρβλ. Έκθεση, σ. 8-9).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Αυτή η αίσθηση ενισχύεται από το γεγονός ότι «η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας» αναφέρεται ως μια από τις κύριες αποστολές των πανεπιστημίων (Έκθεση, σ. 5), ότι η μεταρρύθμιση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων συνδέεται με εκείνη των *χρηματοπιστωτικών δομών* με σκοπό την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης της χώρας (Έκθεση, σ. 7), ότι ως σημαντικό μειονέκτημα των ελληνικών πανεπιστημίων θεωρείται η έλλειψη εργαλείων «για την μέτρηση παραμέτρων εισροών-εκροών και την αντικειμενική αξιολόγηση επιδόσεων» (Έκθεση, σ. 8), κ.ά.
- 2 Ο ενικός αριθμός εδώ και παρακάτω είναι μάλλον αυθαίρετος.